ప్రాక్టికల్ సరసం

గిల్లి ఖజ్జా

శ్రీమతి డి. శారదామణీదేవిగారు

"పోలీసువాళ్లతో వ్యాపారంఅంటే యేమను కుంటున్నావో, అగ్గితో ఆటలాడుకోడంకాదూ?— పోటాసు, గంధకం, గన్‌పౌడరు యిల్లాంటివన్నీ యింట్లోవుంచుకొని యింట్లోనే తూటాలు కాలుస్తూ కూచుంటే యేమాతుందో మామీద తిరగబొట్లుచేసినా, మాతో యుద్ధాలుచేసినా అల్లాగే నామరూపాలు లేకుండా హతమైపోతావు. అందులోనూ మరి యే పోలీసు ఆఫీసరువద్దనైనా నీ ఆటలు సాగుతాయేమో కాని యీ లక్ష్మోజీరావుదగ్గర సాగవు. నేను నాయుడు బిడ్డని. తరతరాలనుంచి మావంశంలో మిలిటరీ రక్తం ప్రవహిస్తూవచ్చింది. నా దగ్గిరవ్వూరికే తెగసాగేవంటే యీ భూమ్మీదుండగానే యమయాతన పడిపోతావు. నా తమాషా యేమను కున్నావో కాని యీ వైపు ఛత్రపురం లగాయతు ఆవైపు చిత్తూరుదాకా నా పేరంటే సింహస్వప్నం. నిన్ను హతమార్చెయ్యాలని తోస్తే నిల్చున్న పాట్ని పేల్చేసి పరలోకానికి పంపించేస్తాను. నేనల్లాచేస్తే యీ లోకంలో వైస్రాయైనా నిన్ను కాపాడలేడు. యిప్పుడు పట్టుబడిపోయావు కాబట్టి అల్లాచెయ్యను. నీతోటివాళ్లంతా ఎల్లా దొరికిపోతారో, ఎక్కడున్నారో యిప్పుడైనా బుద్ధిగా చెప్పేసెయ్యి. వినాశకాలం వచ్చి నువ్వు నాతో పొగరుగా మాట్లాడుతున్నావు. యిప్పుడిల్లాగాడిద నెందుకెక్కించానో బాగా ఆలోచించుకో. మీవాళ్లకి నువ్వెంత దొరవైనా నాదగ్గిర నా జోగుకింద అప్పుడప్పుడు నలిగి చచ్చిపోయే పురుగుకన్నా క్షుద్రుడవన్నమాట నీకు తెలియకుండావుంది."

అప్పుడే పట్టుబడి బోనులో కెక్కించునప్పుడు భయోత్పాతకరముగ హుమ్మని కళ్లనుండి నిప్పులు కురిపించు పెద్దపులివలె పెడరెక్కలు కట్టియున్న గంటందొర బుస్సుమని క్రోధతామ్రాక్షుండై తానెక్కింపబడ్డ గాడిదమీదనే ఒక యెగురెగిరినాడు కాని అతని కిరుప్రక్కలనున్న పోలీసుజవానులు అతని చెరియొక బాహువుపట్టికొని గాడిదమీదనుండి పడిపోకుండా తిన్నగానుండునట్లు అదిమియుంచివేసిరి. గంటందొర తనలో పొంగివచ్చుచున్న క్రోధము, ద్వేషము, అసహ్యత తెలియజేయునట్లు తుబుక్కున ఉమిసి యిట్లుపలికెను.

"డప్పుల లచుమయ్య! యెదవ ప్రతాపాలూ నువ్వూ! నీ యేషాలికి నే బెదరిపోయ్యేవో ణ్ణనుకుంటున్నావు! యిన్నాళ్లు యినపుపెట్టెల్లధర్మతండ్రుల్లా మమ్మల్ని రచ్చించుకొచ్చారు. నువ్వెప్పుడొచ్చినావో ఆ యేళనుంచి కొంపల కగ్గెట్టేస్తున్నావు. ఆ ధర్మతండ్రీ పెద్దకలకటేరు తేనూ ఆ ప్రెబువు కిందటిదర్బార్లో నన్నూ మా జాతోళ్లనీ గనంగా మెచ్చుకున్నాడు. అప్పుడు నువ్వేకొస్తాలో వున్నావు? నీ మూలాన్ని యిన్నాళ్లకీ కొండల్లో పితూరీలు మళ్లీపుట్టినై. మా కినాశికాలం వచ్చిందంటున్నావు. మాక్కాదు ఆ యినాశికాలం నీకొచ్చింది. ముందు మావోణ్ణి నువ్వు పేల్చేసినావు. ఉత్తినేజాతోళ్లని సంపేత్తూంటే యెవళ్లూరుకుంటారంటూ! అప్పుడు నిన్ను మీవోళ్లని నేను మెత్తగ శితగ్గొట్టించేసినాను. దానిమీద మా గూడేనికంతా అగ్గెట్టించేసినావు. మనసుల్చచ్చి, యిల్లుకాలి, వోకిళ్లు

కాలి మేం పితూరీలు సెయ్యఁవేంటి? మా వొక్క గూడెం తోటయిందీ మా జాతోళ్లు ఒందలు యేలు మాతో శేరితీర్తారు. ఈ యెవ్వారంలో మీ కుంపిణీవోళ్లు నాయంగా ధర్మంగాఁపోతే మే వెఁప్పటిలాఁగా అణిగుండి మీ పాదాలకి దణ్ణాలెడతా వేఁమోగాని యిల్లా యుద్దాలుసేస్తే మేఁవూఁచేస్తాం. అసలీ కొండలన్నీ మాయి. ఈ బూఁవిపుట్టినప్పటినుంచి యేరాజు యేనావాబు యీటిన్ని హరించెయ్యలేదు. మీ తెల్లోళ్లకీటిమీద ప్రబుత్వాలు కావాలంటే మా యిష్టంలేందీ యెప్పుడూ సెల్లదు. రెండురోజులైంది. నువ్వాడుతూన్న బాగోతవంతా జిల్లాకలకటరుకి — ఆయన మాకు గవుర్నరు కాదూ — యిన్నపంచేశాను. ఆ డెల్లాగా మంచోడే. ఈయాళో రేపో నీకు ఆడ్డరొచ్చేస్తుంది. ఒచ్చేదాకా మమ్మల్ని నువ్వు గాడిదలెక్కించి కుక్కలెక్కించి నీ సేతనైన ఆటలాడతావు ఆడు! యెంతకాలం ఆడ్తావో!"

"ఆరినిన్ను తగలెయ్య. నీ కెంతపోతరంవచ్చింది. ఈ కొండల్లో గవర్నరన్నా వైస్రాయిఅన్నా యెవరనుకొంటున్నావు? నేనుగానూ? కిందటేడు వైస్రాయి విశాఖపట్నం వచ్చినప్పుడు నన్నుగొప్పగా గౌరవించి ఒకఘంటసేపు మాట్లాడేడు. యింకనేను మెడ్రాసువెళ్లేనంటే గవర్నరుతో మాట్లాడకుండా రానేరాను."

అని తనప్రక్కనున్న సబ్‌యిన్‌స్పెక్టరుతో

"ఈ కొండవెధవల కేంతెలుస్తుంది చెప్పు? నాకూ సర్. రెడ్డినాయిడుగారికి వున్నస్నేహం? వీడో జంగ్లీభూతం! అయినా 'జాతివాళ్లందరూ తిరగబాటుచేస్తాం యేంచేస్తా'రంటాడు? వీడికి యింగ్లీషువాళ్లు, వాళ్లరాజరికం, వాళ్ల ప్రెస్టిజి యేం బోధపడుతుంది? రెడ్డినాయిడుగారిప్పుడు గవర్నరే కాబట్టి యింకా వీళ్లేమన్నా గడబిడలుచేశారంటే— ఈ మన్యాల్లో చెప్పనేఅక్కరలేదు — ఈ జిల్లా అంతటా మార్షల్‌లా పెట్టించేస్తాను. వెధవలు నామరూపాల్లేకుండా నశించిపోతారు."

"యేదోగొప్పగా డప్పాలోయించేస్తున్నావు కాని అయినీవోళ్లకిమాత్రం తెలవాయేంటి? అయినా నీ కిందివోళ్లు యినసపెట్టర్లంటేనే నీకు రవ్వంత కనికారము లేదు. ఈ కొండళోళ్ల మీ దేటుంటుందంటాను! ఈకొండల్లోపుట్టే సర్పాలైనా మేం సెప్పినట్టింటాయి. కాని నువ్వు పాసాణంలాంటోడవు! నిన్న ఆ బాపన యినసపెట్టర్నంట — మావోళ్లు నలుగురికి తలోరూపాయిచ్చి ఆయ్యని కొండల్లోకి మోయించేసి అదో బాగోతం ఆడినావంటగాదూ? యిల్లాంటు సుర్లన్నీతగిలి ఎప్పుడో నావంటోడి సేతుల్లో గోరంగా సచ్చిపోతావు."

"పీడొకజంతువు. పీణ్ణిల్లావుంచెయ్యండి" అని యొక సబ్‌యిన్‌స్పెక్టరన్నాడు.

"అవునండీ పీడొట్టి కుక్కగాడిద కొడుకు. వీడు మొరగడం మొదలుపెడితే సామాన్యంగా వదలడండీ" అని యింకొక సబ్‌యిన్‌స్పెక్టరన్నాడు.

"అవుతే బేపన యిన్‌స్పెక్టరింటున్నా డేమండీ? యేమైందేమిటి?" అని మఱియొక యిన్‌స్పెక్టరు లక్ష్మోజీరావునాయుఁడుగారిని ప్రశ్నించెను.

"అదొక ప్రాక్టికల్ జోక్!—అంటే వినోదం నిమిత్తంచేసిన పరిహాసమండీ. అతనికున్న భోజనపరాక్రమం యెవరికుంది చెప్పండి? వాడు మనవాళ్లందరిలోనూ వట్టికవర్దు (పిఱికిపంద). అది రూఢిగా తెలుసుకుందామని వాడు నిద్రపోతూండగా పితూరీదార్లు పట్టుకున్నట్లు నిన్న నుదయం చిన్ననాటకం ఆడించాను కాని వినియోగంలేకపోయింది. వాడు నేను మోసంచేస్తున్నట్లు గ్రహించి తానేమో మహాప్రతాపశాలినన్నట్లు—తన్నుమించిన అసహాయశూరుడింకొడు లేనట్లు అభినయిస్తాడు. వాడొట్టి

యిన్‌సబార్డినేట్ గూస్ (అవిధేయులైనమూర్ఖుడు) కాదుచెప్పండి?

"మంచిపనే చేశారు. కాని శత్రువుల చేతుల్లోపడి పోయామని భావించే స్థితివస్తే ఎంత అసహాయశూరు డైనా బెదిరిపోకుండా వుండడనుకుంటాను. పాపం అటువంటి ఆర్డియల్ లోకూడా చలపతిరావు చాలా ధైర్యంగానే వుండిపోయాట్ట. అవుతే మేమంతా పిరికి వాళ్లమేమో అని మీరందరిమీద యీపద్ధతు లవలం బిస్తే మేం మళ్లీ పరస్పరం ముఖాలు—చూసుకో గలఁవా చెప్పండి?" అని యింకొక సబ్ యిన్‌స్పెక్ట రన్నాఁడు.

"కాదయ్యా! మీ అందరిమీద అల్లా యెందు కౌతుంది? ఆ చెవలమ్మ్రకదేం, తోచింకో కాని తన బెమ్మ్రలే దేహబలంలోను, బుద్ధిబలంలోను మొన గాళ్ళని నాతో వాదించడం మొదలెట్టాడు. ఒక మాటు బాగా బుద్ధిచెప్పాలని అల్లా పరాభవం చేశాను. 'బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ' అన్నట్లు వాడి బుద్ధి అల్లావుండి నే నంటే యిన్ సబార్డినేట్ గా వుం టాడు."

డప్పుల లక్ష్మోజీరావునాయుడు

అధికారమదమువలన వచ్చిన దురహంకారము దుర్గర్వమునుకలసి సర్కిల్ ఇన్‌స్పెక్టరు లక్ష్మోజీరావు నాయుఁడుగారి యవతార మేర్పడినదని చెప్పవచ్చును. ఆ మనస్కూల్ ఫైనలు పరీక్షనిమిత్తమై మూఁడవసారి దండయాత్రకు సిద్ధమగుచుండగా నీశ్వరకృపవలన నైరోపాఖండమున లోకోత్పాతకరమైన మహాయుద్ధ మారంభమగుటయు అందునిమిత్తమై యిండియను సైన్యములను గవర్నమెంటువారు పంప నూహించు టయు సంభవించెను. తనయొక్క వంక ప్రపితామహుఁ డొకఁడు సెకందరాబాదున సైన్యమందొక జమాదారు పనిని చేసియుండుటవలన లక్ష్మోజీరావు తన వంశము వారు తరతరములనుండియు సిద్ధహస్తులగు రణశూరులని తన భావమున బుట్టిన కల్పనలఁగొన్నిటి నవ్యాహత ముగఁజేసి, వాని మహత్వమున నెట్లో సైన్యమునఁ జేర్చుకొనఁబడెను. అతఁడా యుద్ధమున నెచ్చటకు బోయెనో, యేయే వీరవినోదముల పాలుగానెనో, ఎంతపౌరుష ప్రకటన మొనర్చెనో యెవ్వరేమియు నెఱుఁగరు కాని యుద్ధము పరిసమాప్తమైనప్పుడు గొప్పగొప్ప సైన్యాధిపతులితనివంటి పరాక్రమశాలి నెన్నఁడును జూచియుండమని కొనియాడుచు వ్రాసి యిచ్చిన కొన్ని యోగ్యతాపత్రములఁ దెచ్చుకొని వాని మూలమున పోలీసుడిపార్టుమెంటునందు ఉన్నతోద్యోగములఁజేయు మహాదశకు బాత్రమయ్యెను.

ఇప్పుడు బి.యే.లు ఫ్యాసయి, ఎం.ఏ.లు ప్యాసయి 'ఎం.ఏ. పిహెచ్‌డి' లనిపించుకొని ఉద్యోగములు దొరుకక నౌఖరీలుపుట్టక దరిద్రదేవతతో పోట్లాడుచు 'అన్నమోరామచంద్రా'యని యుల్లలనాడు నిరుద్యోగి మహాశయులకు ఈ నాయుఁడుగారి చరిత్ర కన్నెఱ్ఱగి నుండకపోదు. 'ప్రపంచములో యుద్ధములైన పుట్ట కుండనున్నవి. పుట్టినను అవి బ్రిటిష్‌సామ్రాజ్యాని కంటుబాటుల్లో లేకుండనున్నవి. ఏదో మఱల గొప్ప యుద్ధములగువఱకు మన ఆర్థికదుస్థితి యీలాగుననే యుండు'నని తలపోయువారిప్పుడీ దేశమున లక్షలును కోట్లును బయలుదేరుచున్నారు. అట్టి తలపోతలకీ నాయుఁడుగారివంటి ఆదర్శజీవితములే హేతుభూతము లగుచున్నవని చెప్పవచ్చును.

నాయుఁడుగారి జీవిత ముచ్ఛ్రితికి వచ్చుటకు ఆయన దైహిక శౌర్యముకంటె ఆయన వాక్ శౌర్యమే ఎక్కువగ సహాయకారియయ్యెనని చెప్పవచ్చును. పోలీసుశాఖయందు తానొక్కఁడనే పిఱికికండలేని పౌరుషశాలినని యాతఁడు నిర్భయముగఁ జెప్పుకొను చుండును. తదితరులందఱును భోజనప్రియులు. తా నొక్కఁడే వీరవినోదముల నానందించు ప్రతాపశాలి. ఇది గవర్నమెంటునకుకూడ పూర్తిగ తెలియును.—

అయినను తాను బి.యే. వఱకు జదివియుండలేదు కావున తానింకను చిన్నయుద్యోగమున నుండి పోవుట తటస్థించినది కాని లేనియెడల తానీవఱకే ఏ యిన్‌స్పెక్టరు జనరలో, లేక పోలీసుకమీషనరో, అధమ మొక సూపరింటెండెంటో కాకుండియుండునా? అని యాతఁడెల్లప్పుడును తన క్రింది యుద్యోగస్థుల యొద్ద ప్రతాపములు కొట్టుచుండును.

మదరాసునగరమునుండి గవర్నమెంటు శాఖల బరిపాలించు మంత్రులు, డైరెక్టర్లు, గవర్నమెంటు మెంబర్లు, జస్టిస్‌పార్టీనాయకులు — వీరందఱికి తానాంతరంగిక మిత్రుఁడనని యతఁడు చెప్పుకొనుచుండును. అందులకు కొంత యాధారములేకపోలేదు. జస్టిస్‌పార్టీయం దొకమహానాయకుఁడును, ఒకప్పుడు మంత్రిశిఖామణియునగు నొక నాయుఁడుగారి కుమారుఁడొకఁడాయన భార్యకు వదినగారి చెల్లెలికాడబిడ్డ భర్తయగుటవలన నాతఁడు తఱచుగ వారి యింటికి సంబంధములు గల్పించుకొనుచుపోవుట తటస్థించిన మాట మాత్రము వాస్తవము.

అతివాదులన్నను మఱి యెట్టిజాతీయ వాదులన్నను అతనికి వర్ణనాతీతమగు నసహ్యము. ఒకప్పుడాతడుండు తావున కాంగ్రెసుసభయొకటి జరుగుచుండగ వక్తల యుపన్యాసము లెవ్వరికిని వినిపింపకుండ కొందఱు బండవాండ్రచేత విడువకుండ డప్పులగొట్టించి కాంగ్రెసువారి కార్యకలాపములకు తాత్కాలికముగ కొంత విఘాతము సేయుటవలన నాతఁడప్పటినుండియు డప్పుల లక్ష్మీజీరావునాయుఁడని ప్రఖ్యాతివహించెను.

ఆసంగతి నటుండనిచ్చి నాయుఁడుగారివలన నీకొండవాండ్రలో పితూరీ యెట్లువచ్చినదో తెలుపవలసియున్నది. నాయుఁడుగారు గొప్పజాతి కుక్క నొకదానిని మద్రాసునుంచి తెప్పించి అది తాను పక్షులను వేటాడునప్పుడు నేలపైఁబడుచున్న పక్షులను నోటితో కఱచికొనివచ్చి తన చెంతప్రోవులు పెట్టించు నేర్పరి తనమలవడునట్లు తరిఫీదు చేయుచుండగా, ఆకాశమున నొక పక్షికని యుద్దేశింపబడిన తుపాకిగుండొక దానిని ఏదో వృక్షమున కాయలుగోయుచున్న యొక కోయవాఁడు తన పొట్టనుబెట్టుకొని ఏపాప మెఱుఁగకున్నను సంహరింపఁబడి పోవుచున్న పక్షివధను ప్రయత్నముగ నివారించుట సంభవించెను. అప్పుడక్కడనున్న కోయగూడెమునకు నాయకుఁడగు గంటందొరయనువాఁడు కోపోద్దీపితుఁడై కొందఱు కోయవాండ్రను దీసికొనివచ్చి తమ మనుష్యునావిధముగ హత్యయొనర్చినందులకు తమకు సరియైన సమాధానమును, నష్టపరిహారమును ఈయవలసినదని నాయుఁడుగారి నల్లరిపెట్టెను. అందులకాతఁడు మహాక్రూరత్వమున నదల్చివేయుటయేకాక బిరుసుతనముగఁ బ్రత్యుత్తర మీయుటచేత కోయవాండ్రతనితోనున్న యిద్దరు పోలీసుభటులను చావఁగొట్టి నాయుఁడుగారి పైఁబడి యాతనిని తమగూడెములోనికి దోడ్కొనిపోయి తమకు నష్టపరిహారమగువఱకును వానినొక ఖైదీగానుంచి వేయుదుమని వెల్లడించిరి. అంతలో నాయుఁడుగారి పటాలమునకీవార్త తెలియుటవలన వారాకోయగూడెముపైఁబడి శిశువులు, స్త్రీలు, వృద్ధులని లేశమైనవివక్షలేకుండ నందఱను కఱ్ఱలతోగొట్టి వారి గుడిసెలకగ్గిపెట్టి గూడెమంతయు పరశురామప్రీతి యగునట్లొనరించిరి. అప్పుడుదయించిన మహాసంక్షోభమున నాయుఁడుగారు తన పరివారమును గలసికొని నిరాయుధులగు కోయవాండ్రకు హడలుపుట్టించి వారన్ని దెసలకును పాఱిపోవునట్లు చేసివైచెను.

ఈ విధముగ 'పితూరీ' పుట్టి అందుమూలముగ తనకు యేజన్సీచరిత్రమున శాశ్వతమైనకీర్తి గలుగుటకు అవకాశమేర్పడినందులకు నాయుఁడుగారికొక సామ్రాజ్యము లభించినట్లు అపరిమితమైన యానంద ముదయించెను. కోయవాండ్లు పోలీసువాళ్లపై తిరుగఁబడి చెలరేగిపోవుచున్నట్లు వెంటనే పెద్దపెద్ద పటాలములను పంపవలసిన యవసరమేర్పడినట్లు ఆయన

యధికారులందఱకు తెలియఁజేసెను. ఇప్పటికొక వారమై పైవాండ్రవద్దనుంచి తనకు అర్థబలము అంగబలము ఎడతెగకుండ వచ్చుచుండుటచే నాయుఁడుగారు మఱింతయుత్సాహముగ కోయవాండ్రను వేటాడి పట్టుకొనుట కారంభించెను.

ఆనాటియుదయమున నాయుఁడుగారు తనపటాలమును తీసికొని కొండలలో దాఁగియున్న కోయవాండ్ర బట్టికొను తహతహతో కొన్నికొండల నెక్కుచుండగ దూరమున నొక్కకొండయడుగున విద్రోహుల యాకారములు కానవచ్చుటచేత వారు తమ బలగమునంతను దీసికొని ఆకొండను ముట్టడించిరి. మొదట నందెవ్వరును కానరాలేదు కాని బాగుగా పరీక్షింపగా తీగలల్లుకొనుటవలన నేమియు లేనట్లున్న గుహయొక్క ముఖద్వారమొక్కటి బయలుపడుటవలన దానియం దెవ్వరైన నక్కియుందురని యచ్చటితీగలను పెల్లగించుచుండగ నిరువురు కోయవాండ్రందుండి యీవల కాకస్మికముగవచ్చి కొండపైనున్న తుప్పలనుబట్టి కొండనెక్కి క్రోతులవలె లంఘించుచు చూచుచుండగ నదృశ్యులైపోయిరి. ఆగుహయందింకను కోయలుందురని నాయుఁడుగారూహించిరి కాని గుహాంతరాళమంధకారబంధురముగ నుండుటచేతను లోనప్రవేశించుట కెవ్వరికిని సాహసమంతగ లేకపోవుటచేతను నాయుఁడుగారాగుహాముఖమును ఎండుకట్టెలతోను చెత్తతోను నింపి గుహయందెవరైననున్న బ్రదికియుండుట యసంభవముగ గుహయంతయు పొగతోనిండిపోవునట్లు దరబెట్టిరి. పొగబెట్టుటవలన కన్నముననుండ లేక యీవలఁబడు నెలుకవలె నప్పుడు గంటందొర చీదరించుచు నీవలఁబడగ పోలీసువాండ్రాతనినిబట్టుకొనిరి. విద్రోహులనాయకు డింతయవలీలగఁ బట్టుబడిపోయినతరువాత నాయుఁడుగారతనిని పలువిధముల బాధలుపెట్టి యింకను సర్కారుపై కత్తులబన్నుచున్న కోయవాండ్రబట్టి యొప్పగింపవలసినదని నిర్బంధించెను. గంటందొర యందులకు సమ్మతింపక పోవుటయేకాక తన్ను మిక్కుటముగ దూషించుటచేత నాయుఁడుగారక్కడ గానవచ్చిన యొక గార్ధభముపై నెక్కించి వాని నొకవిధముగ నవమానించి శిక్షయొనర్చితిమని సంతసించిరి.

తదనంతరము వారిరువురకును జరిగిన సంభాషణ మీకథారంభముననే తెలుపుకొనియే యుంటిమి.

'వాడిగ్రహచారమే బాగుంది'

పెదకేలు గట్టి గర్ధభారూఢ మొనర్పఁబడియున్న ఖైదీనితీసికొని వారొకయేటియొడ్డునకు వచ్చిరి.

"సగంమంది ముందుదోనెక్కి అవతల గట్టుకు పోండి. తరువాత మా మూఁడు గుఱ్ఱాలు, ఇన్‌స్పెక్టర్లు, ఖైదీ, నేను దాటివస్తాము. ఆపైన మిగిలిన వాళ్ళొస్తారు. ఈగాడిదనిక్కడ వదిలేద్దాం." అని నాయుఁడుగారు సెలవిచ్చిరి.

"ఒరేగంటం, నీకీదశ వొదిలిపోయింది. గ్రహచారంబాగున్నవాణ్ణి దేవుఁడుకూడా చెరపలేఁడు." అన్నాఁడొక సబ్‌యిన్‌స్పెక్టరు.

"మీగ్రహచారాలన్నీ అప్పుడే బాగుపడ్డాయయ్యా అప్పుడే సంతోసించిపోతున్నావు!" అన్నాఁడు గంటం దొర కొంచెంభీకరంగా.

"అట్టే కరవబోకు" అన్నాఁడు ఇన్‌స్పెక్టరు.

"నువ్వేదో కూస్తేనే నేను మొరిగేనయ్యా యిన్‌స్పెక్టరు."

పరివారమున నొకయర్ధభాగమావలకు చేరుకొన్న వెనుక ఖైదీ, యిన్‌స్పెక్టర్లు మూఁడుగుఱ్ఱాలు దోనెమీదికెక్కింపబడినవి.

"గుఱ్ఱాల్ని వేఱేదాటిస్తే మంచిదేమో!" అన్నాఁడొక యిన్‌స్పెక్టరు.

"మనంవచ్చేటప్పుడీ గుఱ్ఱాలు మరి నలుగురం యెక్కివచ్చాం కామయ్యా, మరేం భయంలేదు." అన్నాఁడు మఱొకయిన్‌స్పెక్టరు. దోనె యేటినడుమకు వచ్చుచుండగ దానిమీద నొకపెద్ద కోలాహలముదయించెను. అదియెట్లుపుట్టెనో తరువాత యిన్‌స్పెక్టర్లు కూడ సరిగ చెప్పుకొనలేకపోయిరి.

గంటందొరకు చేతులు కట్టివేయఁబడియుండెను కాని కాళ్లకట్టి నిర్బంధమును లేకుండ కొంపోవఁబడుచుండెను. ఆకస్మికముగ నేదో యావహించిన వానివలె గంటందొర చెంగున నుఱికి రెండుగుఱ్ఱముల నడుమకుఁబోయి వాని డొక్కలదరిపోవునట్లు తలతో గ్రుమ్మనారంభించెను. గంటందొరదోనె మీదనుండి నీటిలోని కేదో విచిత్రప్రక్రియవలన దుముకబోవుచున్నాఁడని భావించి నాయిఁడుగారు తమచేతులలోనున్న చబుకుతో వాఁడున్నవైపునకు సాగదీసి యొక్కటికొట్టిరి. ఆదెబ్బ గంటందొరకు తగులక నడుమనున్న గుఱ్ఱములకు తగులుటచేత నవి గంటందొరకుమ్ములకు నాయిఁడుగారి చబుకుదెబ్బలకు మిగుల కంగారుపడి సకిలించుచు మూఁడవగుఱ్ఱముపైబడిపోయెను. పర్యవసానమున మూఁడుగుఱ్ఱములును బెదరి ఒక్కవైపునకు విఱుచుకొని పడుటచేత అవినిల్చియున్న తావున దోనెయొక్క భారమధికమయి చూచుచుండగ నది తిరుగఁబడుటయేగాక తనపైనెక్కియున్న జనులను, జంతువులను ఒక్కయూపున నీటఁద్రోసివేయుచు దానును నీటమునిగి యదృశ్యమయ్యెను.

"అయ్యో అయ్యో! చచ్చాం చచ్చాం." అని హాహాకారములు చేయుచు యిన్‌స్పెక్టర్లాక్రోశించుచుండగా గంటందొర 'ఈ గండం తప్పిందంటే నాయిఁడు గ్రహచారం బాగుందన్నమాటే!" అని నీటిలోనికి వాఁడంతట వాఁడే దుమికియుండెనని తరువాత యిన్‌స్పెక్టర్లనుకొనిరి.

తమదళమున కంతకును మొనగాండ్రగు యిన్‌స్పెక్టర్లను ఖైదీయు నీవిధముగ నీటిలో మాయమగుచుండుట కన్నులుపెట్టుకొని చూచుచు చెరియొకగట్టున నిలుచుండియున్న పోలీసువాండ్రు తమ టోపీలను గట్టుపైనుంచి యీఁతనేర్చినవారందఱు నార్తరక్షణపరాయణులై జలగండమునట్లు చిక్కువడియున్న జనులను జంతువులను ఉద్ధరింప నారంభించిరి.

"ఏడీ గంటందొర? — అయ్యో నాయిఁడుగారు పాపం! — మనం మనగుఱ్ఱాలు అంతా వున్నాంకాని ఆయన? —" అని నీటినుండి యుద్ధరింపఁబడిన ముగ్గురు సబ్‌యిన్‌స్పెక్టర్లను తమలోదాము బలికికొనుచుండగ పోలీసువాండ్రన్నిదిక్కులనున్న జలోపరిభాగముపై చూడ్కులఁ బ్రసరింపఁచేయుచు పరిశోధన మారంభించిరి.

"నాయిఁడుగారి కీతరాదోయ్! అది మునిగిపోయించోటు: అంటే అక్కడే దొరుకుతారు." — అని వ్రేలితో చూపించుచు నొక సబ్‌యిన్‌స్పెక్టరు జనమును హెచ్చరించిరి.

"అదుగో! — ఆ దూరాన్నియేట్లో చూడండి! అదేదో దుంగలాకొట్టుకుపోతూన్నట్లుంది. బహుశః గంటందొర కాదుకద!"

"యేడికాడు! దుంగాలేదు దూలంలేదు" అని పోలీసువాండ్రీవిధముగ ననుకొనుచుండగ దూరముగ గొట్టుకొనిపోవుచున్న ఆ దుంగనీటినుండి గంటందొర రూపమున గట్టుపైకెక్కి పలాయితమైపోవుట కానవచ్చెను.

'ఢాం! ఢాం!' అని చెవులు పగిలిపోవునట్లావైపునకు పోలీసువాండ్రాతనిపై తుపాకుల గాల్చిరికాని వాఁడక్కడనున్న చెట్లగుంపులలోబడి మఱల కానరాకుండ మాయమైపోయెను.

"పట్టుకో! పట్టుకో! అని యఱచుచు పోలీసువాండ్రావైపునకు పరుగులెత్తిరి.

"వీడిచర్య చాలా చిత్రంగావుందండీ. దూరాన్ని గట్టెక్కేవఱకు నీటి పైభాగంలో ఎక్కడాకనిపించ

లేదు. సబ్ మెరైన్ లాగ జలాంతర్గతంగా అంతదూరం సంకెళ్లతో యీదుకుపోవడంవుండే ఇది నేనెక్కడా చూళ్లేదు. నే నిక్కడ ప్రత్యక్షంగా కళ్లతో చూసి వున్నా యిల్లాజరిగిందని యెవరితోనైనా చెప్తే' అబ్బే పట్టి కల్పనాకథ.' అని కొట్టేస్తారు." అని ఒక యిన్స్పెక్టరు తోడివాండ్రతో చెప్పుకొన్నాఁడు.

గంటందొర దుండగము.

చింతాక్రాంతచిత్తముతో సబ్ యిన్స్పెక్టరు చలపతిరావు పంతులుగారు 'స్టౌ' పై తేనీరు తయారుచేసికొనుచుండిరి. తామున్నది మన్యమగుటచేతను పిల్లలు పసివాండ్రగుటచేతను వారు 'పితూరీ' అంకురించిన వెంటనే భార్యను పిల్లలను పుట్టినింటికి పంపివేయుట వలన తామే ముప్పొద్దులును చేయి గాల్చుకొనవలసిన దురవస్థకుఁ బాలుపడిరి.

అయినను వారిప్పు డందునుగూర్చి యేమియు చింతించుటలేదు కాని నిన్నటియుదయమున పైయధికారి లక్ష్మీజీరావు నాయుడుగారు తమపై జరిగించిన యత్యాచారమును గూర్చియే పరిపరివిధముల నాలోచించుచుండిరి.

"వీడమ్మ కడుపుమాడ! ఎంత తంత్రంపన్నేడు! గాడిదకొడుకు! తనుచేసినట్టే తనకూచేస్తే తనేమౌతాడు! మోడిగాడిదకొడుకు!" — అని కొంతసేపటికి తమ కసిదీరునట్లు కొంచెం బిగ్గరగా పలికికొనిరి.

"అలా సెయ్యండిబాబు! — సేత్తే సచ్చి వూరుకుంటాడు!" అని యెవ్వరో కిటికీకావల తమమాటకు ప్రత్యుత్తరమిచ్చిరి.

"ఏంరా గంటం! నువ్వు పట్టుబడ్డట్టు టెలిగ్రామ్ వచ్చింది. పారిపోయొచ్చేశావేమిటి?"

అన్నాఁడు చలపతిరా వక్కజపడుచు.

"సిత్తం, బాబు! — నాను మీకు సూచ్చెంగా సిక్కిపోతానా బాబూ! మీ నాయిడు గోర్ని యేట్లో బుటకేయించి సంపేశినాను. నాను గజీతగోణ్ణి కాబట్టి సేతులకి యెనకయేపుకట్టేసి గుంకెళ్లేసేసినా మీవోళ్లెవ్వరికి సిక్కకుండానే తిన్నంగా మావాళ్లతో యిక్కడకొచ్చేసి మీ టేశన్ కాడ ఓ సిన్న నాటకం ఆడేసి ఓ సలాంపెట్టేసి పోదామని యిలాగొచ్చేను. సలాం బాబయ్యా! ధర్మప్రెబువులు, కనికారం వుంచండి!" — అని చెప్పుచు పరుగెత్తడం మొదలుపెట్టెను.

ప్రక్కనున్న తలుపుఁదెఱచి వానిని వెన్నాడి పట్టుకొందమను నుద్దేశ్యముతో వారది తెఱువబోయిరి కాని దానికావల గొళ్లెము పెట్టబడియుండెను. వారు పరుగెత్తి వీధితలుపు తెఱువబోయిరికాని అదియు నావల బంధింపఁబడియుండెను.

"ఓహోయ్! వీధేపోయేవాళ్లు! తలుపు తెఱువండి. ఇదుగో! ఇల్లాగ! పట్టుగోపట్టుకో" అని వారాతలుపును గుంజి యెంత చప్పుడైన చేసిరికాని ఆ మిట్టమధ్యాహ్నమప్పుడెవ్వరు నా యింటిచేరువకు వచ్చుచున్నట్లుగుపించలేదు. ఆయన వంటయింటిలోనికి పరుగెత్తి అక్కడితలుపుగూడ నదేవిధముగ గుంజి యల్లరిచేసిరి. ఇఁక లాభములేదని భావించి యింటనున్న పెద్దగునపమునుదెచ్చి దానితో వంటయింటితలుపుల బగులగొట్టి యీవలకువచ్చిరి. ఆయిల్లు గ్రామమునకు కొంచెమావల రాజమార్గమున కొకప్రక్కనుండెను. మండు వేసవియగుటవలన నాబాట నిర్మానుష్యమైయుండెను. ఆ యింటివెనుకనున్న దొడ్డికావల కొంతదూరమున నొక కొండలవరుసయుండెను. తనకట్లాకస్మికముగ కానవచ్చిన గంటందొర యెట్లు పరుగెత్తియుండునని యాలోచించుచుండగ తమయింట దోనే పళ్ళెమొకటి క్రిందబడినట్లు చప్పుడయ్యెను.

అదేమైయుండునని యింటిలోనికి పరుగెత్తి చూడగ తాము వంటయింట చేసిన తలుపుకన్నము

నుండీ కుక్క యొకటి గృహమున ప్రవేశించి పెరుగు గిన్నెపైనున్న పళ్లెే మీవలకు ద్రోసి కతుకుచుండుట కాశ్చర్యపడి దాని నావలకు గొట్టివేసి మిగుల తిక్తముగనుండిపోయిన తేనీటి నెట్లో గొంతుకలో పోసికొని వంటయింటి నేదో యొకవిధముగ మూసి స్టేషను వద్దకు పరుగిడిపోయిరి.

చూచుటతోడనే తమ స్టేషను విడచివచ్చిన యల్పకాలములోను అచ్చట నెంతటి దుండగమైన జరిగిపోయెనని తెలుసుకొనిరి. స్టేషను లోపలిభాగమునందున్న యొక స్తంభమువద్ద నెవ్వఁడో యొక వ్యక్తి దీనదశను వచ్చి స్తంభమునకు గట్టబడియు స్వేచ్ఛాసంపాదనమునకై విదల్చుకొనుచుండెను. గడ్డమునుబట్టి యాతఁడు రహీమ్‌ఖానని యూహింపవలసి వచ్చెను కాని యాతని మొగమంతయు సున్నముతో తెల్లగ వెల్లవేయబడియుండుటచేత మిగుల నపహాస పాత్రమై, వికృతమై, భయంకరమైయుండెను. వాఁడు గట్టిగ కేకలువేయుటకైన వీలులేకుండునట్లు దుండగులు నోట గుడ్డలు క్రుక్కియుండిరి.

"ఏం? రహీమ్! యిల్లాగైపోయినావూ? కోయలొచ్చారా ఏమి? మరేం దోచుకుపోలేదు కదా?" అని నోటనున్న గుడ్డల నీవలకుఁ దీయుచు సబ్‌యిన్‌స్పెక్టరు వాని కట్లను విప్పదొడంగెను.

"సర్కార్! నా బొందిలో ప్రాణాలుండగా బలే పశామానం జరిగేపోయింది. ఆ గంటం దొరని నిలువునా పట్టుకొని తేగకాల్చినట్లు కాల్చి కొరికీ వెయ్యాలన్నంత పగాపుట్టింది. లేకాపోతే యీ కల్లూ మాడుకుపోతున్నాయి. మొగమూ పొక్కలెక్కింది. పట్టి ఆడు దానిపనీ సేసినాడ్ మహరాజ్! నే నొక్కణ్ణీవుండే ఈమాడూ యెండా తాళలేకా థోడా అంఖీ (కళ్లు) మూసి బల్లమీద సోగయా. గంటం దొరవున్నాడే ఆడునాయిడుగారి శేతుల్లో సిక్కిపోయాడు గాదా యీపితూరీ సచ్చిపోయిందీ అని దిల్‌మే బలే హుషార్‌తో వుండీపోయాన్ సర్కార్! ఆడూ సైతాన్ ఎల్లా పారిపోయ్ వచ్చాడో నాకూ బుర్రమీదా దుడ్డూ పుచ్చుకొనీ ఒక్కటీ యేసి యేక్‌దమ్ ఐదుమందీ వచ్చీ కాళ్లూ సేతుల్ పట్టుకొని ఈ స్తంభానికీ కట్టియేసినార్ మహరాజ్. మకాన్‌కే ఊపర్ కట్టీవున్నా జండా లేగయా. పైనవున్నా బందూక్ సబ్ లేగయా. (తుపాకులన్నీ పట్టుకుపోయారు) తమరూ యెవరూ లేందీ కారణం ఇంతా పశామానం నాకూ జరిగేపోయిఁదీ. నాయిడుగారూ యేట్లో మర్గయా అంటాడు గంటం. ఆయన సావలేకుండా తిరిగీ వస్తే నేనూ ఆయన సేతుల్లో మర్జాయగా. (చచ్చిపోతాను) మహరాజ్! అల్లాకీ ముఖంసూసీ సచ్చీ హాల్ మనవీచేశా! అంఖీ తెరిసివున్నప్పుడూ వస్తే నా బహాదురీ (శౌర్యం) సూపీ ఆళ్లందర్నీ పట్టీ సర్కార్‌కీ దాఖిల్ సేసీవుండేవాణ్ణి."

"నీ బహాదురీ నా బహాదురీ ఎవడిక్కావలి? నాయుడుగారింకా బతికుంటే నీ కన్నముందు నేనే మర్జాయ్‌గా. ఏదో కారు వచ్చినట్టుంది. వాకట్లో హారన్ వినిపిస్తోంది. ఎవరో! నువ్వుపోయి ముఖం కడుక్కురా."

కేశవరెడ్డిగారి రాక

అంతలో డిప్యూటీ సూపరింటెండెంటు కేశవరెడ్డిగారు కారుదిగి లోనికివచ్చిరి.

"హల్లో! గురూజీ, చలపతిరావ్! యేమి టిల్లా వున్నావు! ఈవాల కాలేమిటి? యివ్వాళ యెంపైర్ డే కదా మొఖాలు వేలవేసి యిల్లావున్నారేం? ఈ సాహేబు మొగాన్ని వెల్ల యెవరేశారు? గంటం దొరని పట్టుకున్నామనీ, యిక్కడికి తెస్తామనీ నాయుడుగారు టెలిగ్రామిచ్చారు కదా యిక్కడలేరేం?" అని ప్రశ్నలపై ప్రశ్నల వేయఁజొచ్చిరి.

"అబ్బే! గంటం దొరని పట్టుకున్నావా డెల్లాగో పారిపోయాడండీ వా డొట్టి మారీచుడిలా వున్నాడు. ఏం తంత్రంచేశాడో యేమోగాని నాయిడుగార్ని యేట్లో ముంచేశాట్ట! ఈలోగా యిక్కడ మా పీకల మీదకికూడా వచ్చేటంత పనిచేశాడు. చెప్పుకో డానికి జిహ్వా ఆడకుండావుంది. బ్రతికుండికూడా జీవచ్ఛవంలా వుండవలసినంత పరాభవం జరిగిపోయింది. కోయలొచ్చి ఈ స్టేషన్ దోచుకు పారిపోయారు. ఇటువంటి పరాభవాలన్నీ పొంది బ్రతికుండడం కంటె పొడుచుకు చచ్చిపోతే బాగుండేటట్లు తోస్తుంది. మన మిద్దరం బాల్యస్నేహితులమన్న సంగతి తమరు మర్చిపోలేదనుకుంటాను ఇల్లాంటి సందర్భంలో నాకు సుపీరియర్ ఆఫీసర్లు మీరే వచ్చారు కాబట్టి యీ నాయిడుగారి ప్రభుత్వంకింద మే మెంత యమయాతన పడిపోతున్నామో మీకు కొంచెం విదశం చేసుకోవాలనివుంది."

వా రట్లనుచుండగ కోయవాండ్రను వేటాడుటకై పోయిన పోలీసుపటాలమంతయు స్టేషన్‌లోనికి వచ్చి డిప్యూటీ సూపరింటెండెంటును చూచి అభివాద మొనర్చెను.

నాయుఁడుగారి ప్రతాపములు

"ఈ పోలీసుశాఖలోవున్న సుపీరియ రాఫీసర్లందరికీ నా ఫిట్‌నెస్ (యోగ్యత) నా ఇంపెర్టర్బబిలిటీ (నిశ్చలమైన ధైర్యం) పూర్తిగా తెలుసు. ఈ గంటం దొరవంటి రాస్కెల్ బెంగాలులోవున్న ఏ రివల్యూషనరీలలోనూగూడా వుండడంటే నమ్మండి. ఇంత పితూరీలో నేను గనుక పోలీసుశాఖకున్న ప్రెస్టిజ్ నిలవబెట్టగలిగాను. కాని మఱొకడైతే యీపాటికి వాళ్ల చేతుల్లోపడి హతమైపోయేవాడు ఇంతపనీ నే నొక్కణ్ణే చేశాను. నా క్రిందివాళ్లంతా వట్టి చెవలమ్మలు. ఎంతసేపూ భోజన పరాక్రమమే కనిపిస్తుంది కాని డ్యూటీలోవుండగా ఏ పిసరు కరేజ్ అన్న మాటలేదు. నా కన్న ముందొచ్చి తమరే చిత్తగించారు కదూ? ఒక్కరోజు స్టేషన్ వదలి వెళ్లేనో లేదో, యిందులోవున్న తుపాకులు జండాలు యావత్తూ పితూరీదార్ల కప్పగించేశారు. ఇంత పరాభవం జరిగింతర్వాత చలపతిరావు పంతులు గారు రాజీనామా దాఖలు చేసుకుంటే నేనూ ఆయనాకూడా బ్రతికిపోతాం. బి.యే.లు ప్యాసవగానే అయిపోయిందండీ! ఇల్లాటివాళ్లు ఈ డిపార్టుమెంటు పట్టుకు దేవుళ్లాడక ఎక్కడైనా పెసరట్లేసుకు అమ్ముకున్నా, లేక అరవయ్యర్లలాగ కాఫీ హోటేళ్లు పెట్టుకున్నా కొంత లోకోపకారంగా బ్రతకవచ్చు" అని యేటిలో మునిగిపోయియు ప్రాణములతో బ్రతికివచ్చిన లక్ష్మోజీరావు నాయుఁడుగారు డిప్యూటీ సూపరింటెండెంటుగారివద్ద నొక్కఁడును కూర్చుండి పెద్ద యుపన్యాస మిచ్చుచుండెను.

కొంతసేపటికి చలపతి రావుగారు రహీమ్‌ఖాన్‌తో నచ్చటకువచ్చి "మా యింటివెనుకనున్న కొండలవరుసలో నల్లవాగు దగ్గిరున్న మర్రికింద గంటందొర ఎత్తుకుపోయిన జండా టెలిస్కోప్‌లో (దూరదర్శిని) బాగా కనిపించింది. చీకటి పడిపోవడంవల్ల టార్చిలైట్లు పట్టికెళ్లి పరిశోధించాలని తోచి యిల్లా వచ్చాము. పితూరీదార్లు కనబడితే ముందు మీతో చెప్పవలసినదని ఆర్డరిచ్చారు కనుక యిప్పుడేం చెయ్యవలసిందో సెలవియ్యండి" అని పలికెను.

నాయుఁడుగారు పకపక నవ్వుచు, "చూడండి! ఇందుచేతనే పంతుల్ని మించిన అసహాయశూరుఁడీ పోలీస్‌ఫోర్స్‌లో లేడంటున్నాము. అయితే పంతులుగారూ! ఈ రాత్రివేళ నిద్ర చెరుపుకొని మీ రా కొండలవెంట వెళ్లిబోకండి. వెడితే డేంజర్లో (అపాయం) పడిపోతారు. అసలీ పితూరీ లేవదీసింది నేనే కాబట్టి నేనే స్వయంగా చూసుకుంటాను. ఒకసారి చచ్చిపోతే యింకేమైనావుందా? బతికి బాగుంటే

బలుసాకైనా తినవచ్చునంటారు. బేమ్మలు మీకు తెలియదా యేం?"

"అవును. మహాప్రభో! ఈ భూమ్మీద ఋణాను బంధం మనకు పూర్తిగా వదలిపోయేవఱకు మనకి చచ్చేబుద్ధి యెల్లా పుడుతుంది చెప్పండి? అందు లోనూ మేము పప్పబేమ్మలమని తమరు శెలవిస్తూనే వున్నారు. ఇంతకీ ఉద్యోగా లూడిపోతూన్న మాకు కరేజ్ రమ్మంటే యెల్లా వస్తుంది? అయినా ఉద్యోగంలో వున్నంతకాలం పైయధికార్లు మీ రెన్ని చెప్పు దెబ్బలు కొట్టినా వొళ్లప్పగించడమే డ్యూటీ కాబట్టి తమ రుపదేశిస్తూన్న 'బ్రదికియుండిన సుఖములు బడయవచ్చు' అనే మాత్రం పునశ్చరణ చేసుకుంటూ మొండిబ్రతుకు బ్రతుకుతూవుండిపోతాను. అన్నంతో ఋణంవుండేవఱకు నిష్కారణంగా చచ్చిపోడాని కెవ్వడూ ఒప్పుకోడు" అని రుసరుసలాడుచు జవాబు చెప్పి ఆవలకు వెడలిపోయెను.

"చూడండి! తమాషాగా మాట్లాడితే ఈయన ప్రతినిత్యం యిదేవిధంగా మీదపడి కరుస్తూవుంటాడు. ఈ పౌరుషమంతా నావద్ద నిస్తరివద్ద చూపించే బదులు ఆగంటం దొరమీద రవంత చూపించకూడదు చెప్పండి? అబ్బే యీయన చేతగానితనమంతా ఇన్‌సబార్డినేషన్‌గా ముదిరిపోతోంది. మొదట యీయన కీ డిపార్టుమెంటులో ఉద్యోగమిచ్చినవాడి తెలివికి సంతోషించాలి. నా తమాషా చూద్దురుగాని యీ పోలీసుఫోర్సులో నేనైనావుండాలి లేకపోతే ఆయనైనావుండాలి. ఇందునిమిత్తం నేను గట్టిగా వ్రాసి అవసరం అయితే మెడ్రాస్ వెళ్లి గట్టిపట్టు పట్టాలని వుంది."

ఆపదలో పడిపోయిరి.

రాత్రి 8 గంటలగుచుండగ నాయుఁడుగారు స్టేషన్ నుండి దోచుకోఁబడిన జెండాను తా మొక్కఁడును పోయి పట్టుకొని తమ యసహాయశూరత్వమును లోకమునకు వెల్లడింపవలయునను సంకల్పముతో బయలుదేరిరి. ఆ యంధకారమున భయంకరముగ గానవచ్చు ఆ కొండలనడుమ దయ్యములగుంపులవలె నున్న చెట్లసందులనుండి పోవుచుండగ నాత డెన్నఁడు నెఱుఁగని భీరుత్వ మాతనిహృదయమున నాకస్మికముగ నెట్లంకురించినదో కాని యాతఁ డీవిధముగ దలపోయఁ జొచ్చెను.

"ఈ మన్యంనిండా పెద్దపులులు చెలరేగిపోతూ వుంటాయని తెలిసికూడా తెలివితక్కువగ ఒక్కణ్ణే వచ్చేశాను. ఆ చెలపతిగాడిదతో నేను లేనిపోని వివాదం తెచ్చుకున్నాను. నేనుపోయి జెండా తెస్తా నంటే—'వల్లకాదు నేనే తెస్తా'నన్నాను. ఛా! అల్లా అనవలసిందికాదు. ఇప్పుడీరాత్రివేళ యే పులైనా మీదబడితే ఏంగతి? అవి ముందుగానే పీకనొక్కేసి చంపి పొట్టనెట్టుకుంటాయంటారు. ఈవేళ పొద్దున లేవగానే కంటికి పిల్లికనిపించింది. ఈ రోజల్లా నాకు గండాలే జరిగిపోతున్నాయి. లేకపోతే యెప్పుడూ అనుకోని గంటందొరని పట్టుకోనికూడా నాకే జల గండం రావాలా?—పోనీ, అప్పుడెల్లాగో ప్రాణాలు కాపాడుకుంటే మళ్లీ యీరాత్రివేళ ఒక్కణ్ణే బయలు దేరి జెండా పట్టుకోవాలన్న దురహంకారం మనసులో పట్టుకోవాలా?—ఒక వేళ ఆగంటందొరకే కనక నే నీవిధంగా తిరుగుతున్నానని తెలుస్తే యింకేమైనా వుందా? వాడికి నామీద యెంతపగైనావుంది.—అవును. నేనుమాత్రం వాడిమీద పగపట్టడంలేదా యేమిటి?—వాడిచేతుల్లోపడితే వెంటనే బుర్ర కోసేస్తానని వాణ్ణి గాడిదనెక్కించినప్పుడు భీకరంగా చెప్పేడు. మన ఆనర్ సంగతి జెండాసంగతి దేవుఁ డెరుగునుకాని వెంటనే తిరిగి వెళ్లిపోతే బాగుంటుంది. ఈ మన్యంలో పెద్దపితూరీపుట్టిందనీ, దాన్ని నేను అణిచేశాననీ శాశ్వతమైన కీర్తివుండాలని యీ కోయాళ్లతో గిల్లి ఖజ్జా తెచ్చుకున్నాను.—అయితే

అయిందికాని వెంటనేవెళ్లి ఇక్కడ కోయలు మితి మీరివున్నారని లేనిపోనివన్నీ చూసినట్లు కల్పించి యావన్మందినీ తీసుకొచ్చి యీ జెండాపట్టుకుంటే బాగుంటుంది. ఎంత చీకటిగావుంది.”

అప్పు డాకస్మికముగ నలుగురు కోయవాండ్రతని పైబడి పట్టుకొనిరి. నాయుడుగారి చేతులోనున్న పిస్తోలునుంచి వరుసగ మూడుగుండ్లు ‘ఢాం, ఢాం, ఢాం’ అని మ్రోగిపోయినవికాని ఒక్కటియు కోయలకు తగిలినట్లులేదు.

“గాడిదకొడుకు! లాగియ్! రాక్షసిగాడిద కొడుకు!”

“గిజగిజ మంటున్నాడు——పెట్టుబుర్రమీద దుడ్డుకర్రతో ఒక్కటెట్టు.”

“సచ్చిపోతాడ్రా!”

“ పీకోక్కసెయ్యడానికే కాదుట్రా! పట్టుకుపోతున్నాం? తీసుకురాంగానే మనదొర యీడిపీకోక్కసెత్తానన్నాడుకాదుట్రా!”

నాయఁడుగారుమిగుల సమయస్ఫూర్తికలవారగుట చేతనున్న పిస్తోలప్పగించుచు

“అరే గంటం! నామాటవిను”అని సాంత్వనముగఁ బలికిరి.

“మాదొరిక్కడలేడయ్యా! అయితే యేటంటా వేంటి?”

“అవుతే మీరిప్పుడెవరున్నారో చెప్పండి.”

“ఇక్కడ నలుగురు ఆముడుపుగాలో యాభైమంది.”

“నన్నువాళ్ళదగ్గిరికి తీసుకుపోకండి. నేనుగవర్నమెంటుకిరాసి మీనలుగురికి వేయేసిరూపాయలు, యీ యేజన్సీలో గొప్పగొప్ప పదవులు, భూములు యిప్పిస్తాను.”

“నువ్విత్తావుకాని యీలోపల మా జాతోళ్లంతో మాప్రాణాలు పుచ్చేసుకుంటారయ్యా!—అయి నా మా కొంపల కగ్గెట్టేసినోడవు నువ్విచ్చేదేటంతా?”

“తల్లితోడు ఏ ప్రమాణం చెయ్యమంటే ఆ ప్రమాణం చేస్తాను. నానోటినుండి మాటొస్తే యెప్పుడూతిరిగిపోను. ఆకాశం విరిగిపడ్డా, సూర్యుడు నేలమీదకొచ్చినా, భూమి తిరగబడ్డాసరే!”

“నీలాటోళ్లు పుట్టబట్టే యీపాపమంతా మొయ్యలేక బూమితిరగబడి పోతోంది. కట్టెయ్యరా! కళ్లు కట్టెయ్! మనం యెక్కడుంటామో దారి సూడ్డఁ వెందుకు?”

ఒక కపటనాటకము

“ గంటందొర యీడి కొంప కగ్గెట్టెయ్యాలని రెండుడబ్బాల సీమనూనె తీసికెళ్లేడ్రా. నాయుడు సిక్కిపోతే యెంటనే పీకోక్కసెయ్యమన్నాడు.”

కన్నులుకట్టి, ఱెక్కలుకట్టియున్న నాయఁడుగారు వణకిపోవుచు “ కోయీలూ! చూడండి నన్ను నిష్కారణం చంపెయ్యకండి మీకు పుణ్యంవుంటుంది. నేనింతవఱకు పోలీసునౌఖరీలో సంపాదించుకొన్న 15 వేల రూపాయలు మీకప్పగించేస్తాను. అవి మీ చేతుల్లోపడేవరకూ నన్నొదిలిపెట్టకుండా యిల్లాగే కట్టేసివుంచుకోండి; నన్ను మాత్రం బతకనియ్యండి; అల్లా చేస్తే నేను గవర్నమెంటుకిరాసి యీ పితూరీకంతా నేనేకారణమని ప్రకటన చేయిస్తాను. మీగూడెం కాల్చేసినందుకు, మీ మనిషిని చంపేసినందుకు ఆ నష్టం పూర్తిగా గవర్నమెంటు పెట్టుకునే యేర్పాట్లు చేయిస్తాను. మీకింతకంటె యేంకావాలి చెప్పండి? నాగ్రహచారం యిల్లాకాలిపోయింది కాని నా గొప్పతనం మీకేమీ తెలియకుండావుంది. గవర్నరుతో కూడా నాకు గొప్ప స్నేహంవుంది. నన్నీవిధంగా చంపేశారంటే మీలో ఒక్క పురుగైనాలేకుండా సర్కారు మీతో గొప్పయుద్ధాలుచేస్తారు. బాగా ఆలోచించుకోండి.”

“యుద్ధం వెల్లాగా అయిపోతూనేవుంది. మీ యిన్‌స్పెక్టర్లు, నీసైయ్యో డెవడో ఒచ్చేడంట. ఆడూ మా శేతుల్లో సిక్కిపోయే తంత్రంయేదైనా వుంటే సెప్పు. అల్లాసేత్తానంటే అంచాకానిన్ను సంపకుండా వుంటాం.”

“వాళ్లు యెల్లా దొరుకుతారో నే నెట్లా చెప్పను?”

“ఆళ్లు మా సేతుల్లో పడిపోవాలని నువ్వు నమ్మకంగా తంత్రంపన్నితే కాకుండా ఉంటుందా సెప్పు? ఏదో కల్పనొకటి సెయ్యి. మేం యాబైమందివుండి ఆ శ్లైక్కడికొత్తే అక్కడ పట్టుకోడానికి కాసుకుంటాం.”

“అయితే ఆలోచిస్తానండు కాని కళ్లిలా కట్టిస్తే బుద్ధి కేంపీతట్టదు. కళ్లైనా విప్పండి.”

“అయితే ఆళ్లంతా మా శేతుల్లో పడ్డాని కొప్పుకుంటావా?”

“ఆహా! వాళ్లంతా మీకు పట్టుబడేటట్లు చేస్తాను. నన్ను మాత్రం చంపకండి.”

“ఒరేయ్, ఆళ్ల వోళ్లకే యింత దోహం సెయ్యడాని కొప్పుకొనేవోడు యీ డెన్ని గోరాలకైనా జంకడ్రా బాబు! —తియ్యి కత్తి! ఆపణంగా పీకోక్కసెయ్.”

నాయుఁడుగారు చీత్కరించుకొనుచు “అయ్యో! అయ్యో! నే నెట్లా చచ్చిపోవాలో అదైనా కళ్లతో కాస్త చూడనియ్యండి! బాబులు కారూ!” అని బ్రతిమాల దొడంగిరి.

“ఊఁ. అయితే సూడు!” అని ఒక కోయవాడాయన కళ్లకు గట్టిన బట్ట తొలగించెను.

ఆకస్మికముగ భగవద్దర్శనమైనయెడల సామాన్య మానవుల కెంత కంపము, నాశ్చర్యమును కలుగునో అప్పుడు తన కన్నుల యెదుట బడిన దృశ్యమును గాంచినప్పుడు నాయుఁడుగారికికూడ నట్టి వర్ణనాతీతమగు భావములొక్కపెట్టున పుట్టినవని చెప్పవచ్చును. ఎదుట డిప్యూటీ సూపరింటెండెంటు కేశవరెడ్డిగారును చలపతి రావుగారును కూర్చుండి కొందఱు కోయవాండ్రచేత నీ నాటకమంతయు నాడి తన్ను వట్టిగాడిదనుగా జేసివైచిరని యాతఁడా యుత్తరక్షణముననే దెలిసికొనెను. చలపతిరావు పిఱికిపందయని నిరూపించుటకు నాయుఁడుగా రిట్టి నాటకమే యాడి విఫలమనోరథులైయుండుటచేత వారు తోకద్రొక్కిన త్రాచువలె బుసగొట్ట నారంభించిరి.

“హల్లో! నాయుడూ! నీ కరేజ్ యింతసేపు స్వయంగా చూసి సంతోషిస్తున్నాను. అయితే నన్నూ, అందరిన్స్పెక్టర్లనీ పట్టి కోయాళ్ల కప్పగించేస్తానంటావు! కొన్నాళ్లు సెలవుపెట్టి మద్రా సెల్లి నీ పెర్సనల్ ఫ్రెండ్ రెడ్డినాయుడుగారు గవర్నరీగా వుండగానే అక్కడో వెలుగు వెలిగి రాకూడదూ?” అని కేశవరెడ్డిగా రనిరి.

“ఇప్పు డెందరు గవర్నర్లనీ చూడకుండా అవుతుందీ? సింహం నోట్లో తలదూర్చి దాని జుట్టుపీకేసినట్టు మీ రీవిధంగా నేనో బఫూన్ అన్నట్టే కామెడీ ఆడించారు కాని యిది సంపూర్ణంగా ట్రేజడీ అయిపోయేటట్లు చేస్తాను. నా తమాషా! లక్ష్మోజీ రావుతో సరసం అంటే యేమనుకుంటున్నారో!”

“అవుతే కొంప తీశావన్నమాట. చావుకి సిద్ధమైనప్పు డింకో రాక దోస్తావు? అంతేకాదు? నీలాంటి అసహాయశూరుఁ డింకో డీ పోలీస్‌ఫోర్సులో పుట్టలేదంటావు. నువ్వెంత ప్రతాపశాలివైనా నీ ప్రతాపాలన్నీ వట్టి నిరపరాధుల మీ దెందుకు చూపాలో చెప్పు? ఆఖరికి క్షుద్రమైన పురుగుకూడా కాలితో తొక్కుతూంటే తిరగబడి పీకి వదలిపెడుతుంది కదా! మనిషైనవాఁ డూరుకుంటాడా చెప్పు?—ఈ చలపతి రావున్నాడే యీయనా నేను కలిసి చదువుకున్నాం.

చదువుకునే రోజుల్లో యీయన శాన్స్క్రిట్‌లో నాకు పాఠాలు చెప్పుతూండేవారు. చదవయింతర్వాత నా కెక్కువ ప్రాపకంవుండడంవల్ల నే నీ వుద్యోగం చేస్తున్నాను ఈయన నాకన్న తక్కువ చదువు చదువుకోకపోయినా సబ్ యిన్స్పెక్టరే అయ్యాడు. ఈయన్ని పట్టుకుని నిన్న సుదయం నువ్వాలాంటి నాటకం ఎందుకాడేవో చెప్పు?"

"వినోదంగా—ఒక 'ప్రాక్టికల్ జోక్' అని వూహించి అల్లా చేశాను అంతమాత్రంచేత మీ రీ జిల్లాలో నా కప్రతిష్టవొచ్చేటట్టు నా కిందవాళ్ల దగ్గిర యిల్లా చెయ్యొచ్చా చెప్పండి?"

"పోలీసునౌకరీలోవున్నందువల్ల రోజుకి యిరవై నాలుగుగంటలు థియరిటికల్‌గా నేను డ్యూటీలో వుండాలి. అయినా నేనుకూడా అప్పుడప్పుడు ప్రయివేట్ సిటిజన్‌గా మారిపోవలసిన అవసరం వస్తూవుంటుంది. ప్రయివేట్ సిటిజన్‌గావున్న సమయాల్లో నేను పోలీసాఫీసరునన్నసంగతి పూర్తిగా మరిచిపోవలసివుంది. కాబట్టి యిల్లాంటి సందర్భాల్లో నేను ప్రయివేట్‌సిటిజన్‌గావుండి నువ్వుచేసిన ప్రాక్టికల్ జోకే చలపతిరావు నీమీద చెయ్యడాని కనుజ్ఞ యిచ్చాను."

"మీరు డ్యూటీలో లేకపోవచ్చుకాని నేనున్నానే!"

"గంటందొర కలెక్టరుకి యీవత్తుసంగతులు పిటీషన్ పెట్టాట్ట. దానిమీద కోయవాణ్ణి చంపినందుకు వెంటనే నిన్ను డ్యూటీలోంచి సస్పెండ్ చేసి ఎరెస్టు చెయ్యవలసిందనీ, పితూరీదార్లమీద ఏవిధమైన చర్యాతీసుకోవద్దనీ టెలిగ్రామ్మీద ఆర్డర్లొచ్చాయి. కాబట్టి యిప్పుడైనా కథ అడ్డంగా తిరిగిపోయిందని తెలుసుకో. కలెక్టరు, సూపరింటెండెంటు రేపిక్కడ కొచ్చి యిన్వెస్టిగేషన్ (విచారణ)చేస్తారు. వాళ్ల గూడెం కాల్చేసినందుకు గంటందొర నీకొంపలో కిరసనాయిలుపోసి అంటించెయ్యాలని చూస్తూండగా చలపతిరావు, రహీమ్‌ఖాను వెళ్లి అరెస్టుచేశారు. కాబట్టి యిప్పుడు నువ్వెక్కువ పరాక్రమశాలివో వీళ్లెక్కువ పరాక్రమశాలురో తెలిసిపోయింది. 'చెరపకురా చెడిపోతావు.' అన్నారు మనపెద్దలు."

"ఇదంతా కథలావుంది."

"ఆహా! యిదంతా నీ చమత్కారంవల్ల యేర్పడ్డ కథ. ఏపాపం యెరగని కోయల్ని గిల్లిఖజ్జా తెచ్చావు. ఇక్కడ ప్రజలంతా తిరగుబాటుచేశారనీ, వెంటనే మార్షల్‌లా పెట్టాలనీ యెంత 'హంగామా' యైనా చేశావు.

ఘటంభింద్యాత్పటంఛిద్యాత్కుర్యాద్యాగార్ధభస్వరం
యేనకేనా వ్యుపాయేన ప్రసిద్ధ పురుషోభవేత్.

అని చదువుకున్నరోజుల్లో ఒక సంస్కృతశ్లోకం నేర్చుకున్నాను. ఎల్లాగైనా పేరురావాలని ప్రయాసపడే అధికార్లంతా నీ చరిత్రం కొంతైనా తెలుసుకొని బుద్ధిగావుంటే బాగుంటుంది.—కాని చలపతిరావ్! నువ్వు బలేవాడవయ్యా! యీ కోయల్ని యెల్లా తరిఫీదుచేశావోకాని మంచి నేర్పరితనం చూపించారు. నాయుడుగారి అంతరంగపరివర్తనం కళ్లకికట్టినట్లు చూపించారు. నాయిడుగారికి లొంగిపోయుంటే కొన్నివేలు వీళ్లకి దొరికిపోననుకుంటాను. ఆయన కా యోగ్యాతాలేదు. వీళ్లకాప్రాప్తిలేదు. వీళ్లకందరికీ బహుమతులిప్పిద్దాం. అందులో యిది యెంపైర్‌డే కూడాను. యెల్లాంటివాడికైనా ప్రాణాలమీద తీపివుంటుందో కండ్లారాచూశాను."